

MILLIY IQTISODIYOTNI JADAL RIVOJLANTIRISH VA YUQORI O'SISH SURATLARINI TA'MINLASH

Ilmiy rahbar: Boboyeva Sitora Ro'zimahmatovna

Termiz davlat pedagogika instituti

"Tarix" kafedrasi o'qituvchisi, PhD,

Do'lliyeva Xayrigul Namoz qizi

Termiz davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va barqaror yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlashning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilingan. Shuningdek, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, mahalliy resurslardan samarali foydalanish va eksport salohiyatini oshirish orqali yuqori o'sish sur'atlariga erishish imkoniyatlari yoritib berilgan. Maqolada O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichidagi ustuvor yo'nalishlar tahlil qilinib, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha ilmiy-amaliy taklif va xulosalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: milliy iqtisodiyot, iqtisodiy o'sish, investitsiyalar, raqamli iqtisodiyot, modernizatsiya, diversifikatsiya, raqobatbardoshlik.

Kirish. Milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish va barqaror yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash har bir davlatning uzoq muddatli strategik maqsadlaridan biri hisoblanadi. Iqtisodiy o'sish nafaqat yalpi ichki mahsulot hajmining oshishi, balki aholi farovonligi, bandlik darajasi, raqobatbardoshlik va ijtimoiy barqarorlikning mustahkamlanishi bilan ham bevosita bog'liqdir [1]. Shu sababli ushbu jarayonning nazariy asoslarini chuqur anglash va amaliy mexanizmlarini samarali joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Nazariy jihatdan iqtisodiy o'sish masalalari klassik, neoklassik va endogen o'sish nazariyalari doirasida o'rganiladi. Klassik iqtisodchilar iqtisodiy o'sishni ishlab chiqarish

omillari - mehnat, kapital va yer bilan bog'lagan bo'lsa, neoklassik yondashuv texnologik taraqqiyot va kapital jamg'arishning roliga alohida e'tibor qaratadi. Endogen o'sish nazariyasida esa inson kapitali, innovatsiyalar, ta'lim va ilm-fanning rivoji iqtisodiy o'sishning asosiy harakatlantiruvchi kuchlari sifatida talqin etiladi. Ushbu nazariy yondashuvlar bugungi kunda milliy iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Amaliy jihatdan milliy iqtisodiyotni jadal rivojlantirish, avvalo, makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdan boshlanadi. Inflyatsiyaning past va nazorat qilinadigan darajada bo'lishi, davlat byudjeti muvozanati, tashqi qarzning oqilona boshqarilishi iqtisodiy o'sish uchun qulay muhit yaratadi. Makroiqtisodiy barqarorlik investorlar ishonchini oshiradi va uzoq muddatli investitsiyalar oqimini rag'batlantiradi.

Yuqori va barqaror iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri investitsiya faolligidir. Davlat va xususiy investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, infratuzilmani rivojlantirish va yangi ish o'rinlarini yaratishga xizmat qiladi. Ayniqsa, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar ilg'or texnologiyalar, boshqaruv tajribasi va xalqaro bozorlar bilan integratsiyani ta'minlab, milliy iqtisodiyotning sifat jihatdan o'sishiga turtki beradi [2]. Shuningdek, iqtisodiyotni modernizatsiya va diversifikatsiya qilish jadal rivojlanishning muhim yo'nalishlaridan hisoblanadi. Xomashyo yo'naltirilgan iqtisodiyotdan yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tish barqaror o'sishni ta'minlaydi. Sanoat, qishloq xo'jaligi va xizmatlar sohasida innovatsion texnologiyalarni joriy etish mehnat unumdorligini oshirib, raqobatbardoshlikni kuchaytiradi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivoji ham iqtisodiy o'sishning muhim omiliga aylanmoqda. Elektron hukumat, raqamli moliya xizmatlari, elektron savdo va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari iqtisodiy jarayonlarning shaffofligi va samaradorligini oshiradi [3]. Natijada ishlab chiqarish va tranzaksiya xarajatlari kamayib, iqtisodiy faollik kuchayadi. Inson

kapitalini rivojlantirish barqaror yuqori iqtisodiy o'sishning asosiy shartlaridan biridir. Ta'lim sifati, kasbiy tayyorgarlik va ilmiy salohiyatning oshishi innovatsion rivojlanish uchun mustahkam zamin yaratadi. Malakali kadrlar mavjud bo'lmagan sharoitda texnologik taraqqiyot va iqtisodiy modernizatsiyani amalga oshirish qiyinlashadi.

№	Ustuvor yo'nalish	Mazmuni	Amalga oshirish mexanizmi (O'zbekiston sharoitida)	Kutilayotgan natija
1	Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish	Xomashyo eksportidan yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tish	Sanoatni chuqur qayta ishlashni qo'llab-quvvatlash, sanoat zonalari va klasterlarni rivojlantirish	Iqtisodiy barqarorlik, eksport tarkibining yaxshilanishi
2	Mahalliy resurslardan samarali foydalanish	Mahalliy xomashyo va mehnat resurslariga asoslangan ishlab chiqarishni kengaytirish	Mahalliy lashtirish dasturlari, sanoat kooperatsiyasi, import o'rnini bosish	Tannarxning pasayishi, raqobatbardoshlikning oshishi
3	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish	Xususiy sektor ulushini oshirish va bandlikni kengaytirish	Soliq imtiyozlari, kredit resurslariga kirishni yengillashtirish	Yangi ish o'rinlari, ichki bozor faolligi
4	Eksport salohiyatini oshirish	Tayyor mahsulotlar va xizmatlar eksportini ko'paytirish	Logistika infratuzilmasini rivojlantirish, eksportchilarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash	Valyuta tushumlari oshishi, tashqi savdo balansining yaxshilanishi

5	Innovatsiyalar va raqamli iqtisodiyot	Texnologik yangilanish va samaradorlikni oshirish	Raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirish, IT yechimlarni joriy etish	Mehnat unumdorligining oshishi
6	Hududiy iqtisodiy rivojlanish	Hududlar salohiyatidan to'liq foydalanish	Erkin iqtisodiy zonalar, hududiy ixtisoslashuv	Hududlar o'rtasidagi iqtisodiy tafovutlarning qisqarishi
7	Inson kapitalini rivojlantirish	Malakali kadrlar va ilmiy salohiyatni oshirish	Ta'lim tizimini mehnat bozori bilan uyg'unlashtirish	Innovatsion iqtisodiyot uchun kadrlar bazasi

Manba: muallif ishlanmasi

Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, mahalliy resurslardan samarali foydalanish va eksport salohiyatini oshirish zamonaviy milliy iqtisodiyotning barqaror va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlashda muhim strategik omillar hisoblanadi. Global iqtisodiy beqarorlik, xomashyo narxlarining o'zgaruvchanligi va xalqaro raqobatning kuchayishi sharoitida iqtisodiyotning bir yoki bir nechta sohalarga haddan tashqari bog'lanib qolishi iqtisodiy xavflarni oshiradi [4]. Shu bois iqtisodiy rivojlanishda diversifikatsiyalangan va ichki resurslarga tayangan model ustuvor ahamiyat kasb etadi. Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish deganda ishlab chiqarish va xizmatlar sohasini tarmoqlar bo'yicha kengaytirish, yangi yo'nalishlarni rivojlantirish hamda yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushini oshirish tushuniladi. Diversifikatsiya iqtisodiy o'sishni barqarorlashtiradi, iqtisodiy xatarlarni kamaytiradi va bandlik darajasini oshiradi. Xususan, sanoatni chuqur qayta ishlashga yo'naltirish, qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, xizmatlar sektori va innovatsion faoliyatni rivojlantirish iqtisodiyot tarkibini muvozanatlashtiradi.

Mahalliy resurslardan samarali foydalanish iqtisodiy o'sishning muhim ichki manbai hisoblanadi. Tabiiy resurslar, mehnat resurslari, ishlab chiqarish quvvatlari va intellektual salohiyatdan oqilona foydalanish ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish va raqobatbardoshlikni oshirishga xizmat qiladi. Mahalliy xomashyoni

chuqur qayta ishlash orqali import o'rnini bosuvchi va eksportga yo'naltirilgan mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatlari kengayadi. Bu esa valyuta tushumlarini ko'paytirish va tashqi savdo balansini yaxshilashga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Mahalliy lashtirish siyosati doirasida ichki ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash, sanoat kooperatsiyasini rivojlantirish va kichik biznes subyektlarini yirik korxonalar bilan integratsiyalash muhim ahamiyatga ega [5]. Mahalliy resurslarga asoslangan ishlab chiqarish zanjirlarining shakllanishi iqtisodiy mustaqillikni mustahkamlab, hududlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Natijada yangi ish o'rinlari yaratiladi va aholi daromadlari oshadi.

Eksport salohiyatini oshirish yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlariga erishishning asosiy omillaridan biridir. Eksport iqtisodiyotga qo'shimcha talab yaratadi, ishlab chiqarish hajmini kengaytiradi va korxonalarni samaradorlik hamda sifatni oshirishga undaydi. Ayniqsa, tayyor mahsulotlar va yuqori qo'shimcha qiymatga ega tovarlar eksporti iqtisodiy o'sishga kuchli turtki beradi. Xomashyo eksportiga nisbatan qayta ishlangan mahsulotlar eksporti barqarorroq va yuqori daromad keltiradi [6]. Eksportni rivojlantirishda logistika infratuzilmasini takomillashtirish, transport xarajatlarini kamaytirish va xalqaro standartlarga mos sertifikatlash tizimini joriy etish muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, eksportyor korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash, sug'urta va kredit mexanizmlarini rivojlantirish tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi. Tashqi savdo geografiyasini diversifikatsiya qilish esa iqtisodiy xavflarni kamaytirib, eksport barqarorligini oshiradi. Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, mahalliy resurslardan samarali foydalanish va eksport salohiyatini oshirish o'zaro uzviy bog'liq jarayonlardir. Diversifikatsiyalangan iqtisodiyot eksport imkoniyatlarini kengaytiradi, eksportdan tushadigan daromadlar esa yangi tarmoqlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Mahalliy resurslarga tayangan holda ishlab chiqarilgan mahsulotlar tashqi bozorlarda raqobatbardosh bo'lishi uchun innovatsiyalar va texnologik yangilanishlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Hozirgi bosqichda O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishi chuqur tarkibiy islohotlar, bozor mexanizmlarini keng joriy etish va ochiq iqtisodiyot tamoyillariga asoslangan holda amalga oshirilmoqda [7]. Mamlakatda so'nggi yillarda makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, investitsiya muhitini yaxshilash, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash hamda iqtisodiyot tarmoqlarini modernizatsiya qilish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Ushbu jarayonlar milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va barqaror yuqori iqtisodiy o'sishga erishish uchun mustahkam zamin yaratmoqda.

O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichidagi asosiy ustuvor yo'nalishlardan biri - iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va sanoatni chuqur qayta ishlashga yo'naltirish hisoblanadi. Xomashyo eksportiga yuqori darajada bog'liqlik iqtisodiy xavflarni kuchaytirishi mumkinligi sababli, tayyor va yarim tayyor mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, rangli metallurgiya, kimyo sanoati, elektrotexnika, to'qimachilik va oziq-ovqat sanoatida yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishni rivojlantirish mamlakat raqobatbardoshligini oshiradi.

Ikkinchi ustuvor yo'nalish - xususiy sektor va kichik biznesning iqtisodiyotdagi rolini kuchaytirishdir. O'zbekiston sharoitida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik yangi ish o'rinlari yaratish, aholi daromadlarini oshirish va ichki bozorni to'ldirishda muhim o'rin tutadi. Shu bois soliq yukini optimallashtirish, tekshiruvlarni qisqartirish, kredit resurslaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish orqali tadbirkorlik muhitini yanada yaxshilash zarur.

Uchinchi muhim yo'nalish - hududlarni kompleks rivojlantirish va iqtisodiy tengsizliklarni kamaytirish hisoblanadi. Hududlarning tabiiy, mehnat va ishlab chiqarish salohiyatidan to'liq foydalanish orqali viloyatlar va tumanlar kesimida iqtisodiy faollikni oshirish mumkin. Erkin iqtisodiy zonalar, kichik sanoat zonalari va texnoparklar faoliyatini hududiy ixtisoslashuv asosida rivojlantirish ushbu yo'nalishda samarali natija beradi.

Milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish uchun ilmiy-amaliy takliflar quyidagilardan iborat bo'lishi mumkin. Birinchidan, sanoat korxonalarida innovatsion texnologiyalar va raqamli yechimlarni joriy etishni rag'batlantirish zarur. O'zbekiston sharoitida bu jarayonni davlat-xususiy sheriklik asosida, soliq imtiyozlari va grantlar orqali qo'llab-quvvatlash mumkin. Natijada ishlab chiqarish samaradorligi oshib, mahsulot tannarxi kamayadi. Ikkinchidan, mahalliy xomashyo asosida ishlab chiqarish zanjirlarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Mahalliyashtirish darajasini oshirish orqali importga qaramlik kamayadi va ichki ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligi kuchayadi. Bu jarayon O'zbekistonda mavjud resurs bazasi va sanoat salohiyati hisobga olingan holda real amalga oshirilishi mumkin. Uchinchidan, eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish lozim. Xususan, eksport qiluvchi korxonalar uchun moliyaviy qo'llab-quvvatlash, logistika xarajatlarini kamaytirish va tashqi bozorlarda marketing faoliyatini rivojlantirish bo'yicha amaliy choralar samarali natija beradi. Bu O'zbekistonning tashqi savdo geografiyasini kengaytirishga xizmat qiladi. To'rtinchidan, inson kapitalini rivojlantirish raqobatbardoshlikni oshirishning eng muhim omillaridan biridir. Ta'lim tizimini mehnat bozori ehtiyojlariga moslashtirish, kasbiy tayyorgarlikni kuchaytirish va ilmiy-tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash innovatsion iqtisodiyotga o'tishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston iqtisodiy rivojlanishining hozirgi bosqichida milliy iqtisodiyotning barqaror va yuqori o'sish sur'atlarini ta'minlash, avvalo, tarkibiy islohotlarni chuqurlashtirish va iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish bilan chambarchas bog'liqdir. Iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, xomashyo eksportidan yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarishga bosqichma-bosqich o'tish, mahalliy resurslardan samarali foydalanish hamda eksport salohiyatini kengaytirish ushbu jarayonning asosiy ustuvor yo'nalishlari hisoblanadi. Shuningdek, xususiy sektor va kichik biznesni qo'llab-quvvatlash, hududiy iqtisodiy salohiyatni to'liq ishga solish,

innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarni joriy etish milliy iqtisodiyotning samaradorligini oshiradi. Inson kapitalini rivojlantirish, ta'lim va ilm-fanni iqtisodiyot ehtiyojlariga moslashtirish esa uzoq muddatli raqobatbardoshlikni ta'minlaydi. Ushbu yo'nalishlar bo'yicha amalga oshiriladigan tizimli va izchil islohotlar O'zbekiston sharoitida real va samarali bo'lib, mamlakatning jahon iqtisodiyotidagi o'rnini mustahkamlash hamda aholi farovonligini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Пахлавонбек Е., Эгамбердиев Ш. РАЗВИТИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ В УСЛОВИЯХ ПРОЦЕССА ГЛОБАЛИЗАЦИИ //Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi. – 2024. – Т. 22. – С. 186-190.
2. Abdullaev B. A., Lazareva M. Factors influencing organizational and economic management mechanisms in the chemical industry //Asian Journal of Multidimensional Research. – 2021. – Т. 10. – №. 10. – С. 1011-1016.
3. Shavkatbek E. THE ROLE OF STRATEGICALLY IMPORTANT SECTORS IN THE NATIONAL ECONOMY //Modern education and development. – 2025. – Т. 19. – №. 3. – С. 631-636.
4. Baxodir A. INNOVATSIYALARNI BOSHQARISH HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHALAR //Management, Marketing and Finance. – 2025. – Т. 2. – №. 1. – С. 130-138.
5. Shavkatbek E. GLOBAL TRENDS IN THE GREEN ECONOMY //Modern education and development. – 2025. – Т. 19. – №. 4. – С. 26-30.
6. Kobulov I., Sh E. DIGITAL ECONOMY AND LABOR MARKET: NEW PROFESSIONS AND CAREER OPPORTUNITIES //Экономика и социум. – 2025. – №. 2-1 (129). – С. 303-305.
7. Абдуллаев Б., Эргашев Х. ИННОВАЦИОННОЕ МЫШЛЕНИЕ В УПРАВЛЕНИИ ПРОИЗВОДСТВАМИ //Инновационные технологии на транспорте: образование, наука, практика. – 2017. – С. 246-249.